

Janusz Zbytek, Elżbieta Bombik

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach
Katedra Rozrodu i Higieny Zwierząt

AMATORSKI CHÓW BAŻANTÓW OZDOBNYCH JAKO ATRAKCJA W GOSPODARSTWACH AGROTURYSTYCZNYCH

Streszczenie

Amatorski chów drobiu ozdobnego, a w szczególności bażantów, cieszy się w Polsce coraz większym zainteresowaniem. Do najczęściej utrzymywanych ptaków ozdobnych należą: uszak brunatny, kiściec srebrzysty, bażant złocisty, bażant diamentowy, bażant łowny. Specyfika chowu bażantów ozdobnych związana jest z poznaniem zasad zagospodarowania terenu pod bażantarnię, urządzeń ułatwiających hodowlę, trudności związanych z reprodukcją kuraków polnych, oraz zasad żywienia bażantów. Celem pracy była analiza możliwości wykorzystania chowu bażantów ozdobnych, jako źródła atrakcji w gospodarstwach agroturystycznych. Stwierdzono, że chów bażantów nie jest trudny, choć na początku wymaga zdobycia wiedzy specjalistycznej dotyczącej zasad zagospodarowania terenu pod bażantarnię, urządzeń ułatwiających hodowlę, zasad żywienia bażantów, trudności związanych z reprodukcją tych ptaków. Właściwe zorganizowanie hodowli bażantów może wzbogacać ofertę turystyczną w gospodarstwach agroturystycznych.

Wstęp

Agroturystyka jako forma aktywnego wypoczynku robi coraz większą karierę i staje się coraz częstszym celem podróży, szczególnie wśród turystów z dużych aglomeracji miejskich. Zaliczamy tutaj także aktywny wypoczynek wśród zwierząt występujących zwykle na wolności. Zwierzęta dzikie wzbudzają zainteresowanie człowieka od niepamiętnych czasów, wiedza jednak na ich temat jest często niedostateczna. Można to zmienić jedynie poprzez bezpośredni kontakt człowieka z naturą. Prezentując zwierzęta w ich zbliżonym do naturalnego środowisku, można obserwować ich zachowania, przyglądać się wzajemnym związkom zachodzącym wewnątrz populacji, podpatrywać ich sposób życia wraz z przystosowaniem do chowu w gospodarstwach agroturystycznych (Sokół 2009).

W ostatnich latach w Polsce obserwuje się wzrost zainteresowania bażantami przeznaczonymi do chowu w gospodarstwach agroturystycznych. Amatorski chów drobiu ozdobnego, a w szczególności bażantów może być z powodzeniem wykorzystany, jako atrakcja w gospodarstwach agroturystycznych. Specyfika chowu bażantów ozdobnych związana jest z poznaniem zasad zagospodarowania terenu pod bażantarnię, urządzeń ułatwiających hodowlę, trudności związanych z reprodukcją kuraków polnych, oraz zasad żywienia bażantów.

Wśród znanych form hodowli zwierząt wolno żyjących można wymienić hodowle prowadzone w zwierzyńcach, ogrodach zoologicznych czy parkach safari. Do innych form tej hodowli należą te, które służą podniesieniu atrakcyjności turystycznej lub krajobrazowej. Obejmują one hodowlę zwierząt w parkach miejskich i krajobrazowych, a także w gospodarstwach agroturystycznych i ogrodach przydomowych. Dla potrzeb agroturystycznych prowadzone są zagrody pokazowe, w których utrzymywane są najczęściej takie zwierzęta, jak: jelenie, daniele, sarny, a sporadycznie – łosie i żubry (Bombik, Kondracki 2007).

Naturalna strefa występowania bażantów rozciąga się od wysp Japonii, przez Wietnam, Mandżurię, Himalaje, Chiny i Europę nad Morzem Czarnym i Kaspijskim. Od ponad 3000 lat bażanty były źródłem pożywienia (mięso, jaja), a także ozdobą w postaci pięknych piór. Symbolem ich była: siła, waleczność i odwaga. Chińskich wojowników zdobiły pióra uszaków, czapki mandarynów były również przyozdobione piórami, co symbolizowało dostojęństwo, godność i status społeczny. Wizerunki bażantów widnieją na tkaninach chińskich, a w Polsce w XVII w. na obrazach i arrasach wawelskich: „Bażanty i kuna” (Mróz 2003).

Podczas wyprawy Greków do legendarnej Kolchidy w XIII w. p. n. e. Grecy zobaczyli i odłowili piękne i barwne ptaki, a że było to nad rzeką Phasis (dzisiaj Rjon, lub Rioni) nadano im nazwę *Phasianus ornis*, później nazwa została zmieniona na *colchicius*. Kolchodzie (dzisiejsza Gruzja) zawdzięcza bażant nazwę gatunku. Smak bażanciego mięsa poznali Rzymianie w X wieku p.n.e. Z legionami rzymskimi bażanty dotarły do Francji i południowej Anglii, gdzie już w wieku XI hodowano je i wypuszczano na wolność. Do Europy również trafił podgatunek obrożny *Phasianus colchicus torquatus* (Jarosz 2007). Opisy podgatunku pochodzą z 1742 r., z Anglii. Hagenbeck w 1900 r. przywiózł do Anglii i Niemiec gatunek mongolski *Phasianus colchicus mongolicus*. W Polsce informacje o bażantach dzikich pochodzą z 1567 roku ze Śląska (Dzięciołowski i wsp. 1971).

Najlepszymi wynikami rozrodu i odchowu charakteryzują się bażanty himalajskie. Najmniejszą liczbę piskląt uzyskuje się od odmian himalajskich, ze względu na problemy z zapłodnieniem jaj i odchowem. Dla początkujących pasjonatów ptaków ozdobnych można polecać bażanty himalajskie, złociste oraz diamentowe (Sapielak, Gumułka 2013).

Charakterystyka bażantów

Bażanty są to bardzo piękne i różnorodne ptaki. Szczególną urodą charakteryzują się samce tego gatunku. Ze względu na te cechy w gospodarstwie agroturystycznym mogą stanowić doskonałą atrakcję. Do najczęściej utrzymywanych ptaków ozdobnych należą: uszak brunatny, kiściec srebrzysty, bażant złocisty, bażant diamentowy, bażant łowny.

Uszak brunatny

Ryc. 1. Uszak brunatny (fot. Janusz Zbytek)

Uszak brunatny zamieszkuje wysokogórskie lasy liściaste, iglaste i mieszane w północno-wschodnich Chinach. Ptak długowieczny, lecz zagrożony w środowisku naturalnym częstymi polowaniami. Nazwa pochodzi od pęków białych piór wyrastających na podbródku przebiegających przy kątach dzioba i kończących się z tyłu głowy na kształt długich uszu koloru białego. Jest to duży brązowy bażant, głowa pokryta jest czarnymi piórami, przypominającymi welur. Skóra twarzy jest szkarłatna, szyja czarna z fioletowym połyskiem, natomiast pióra dolnej części grzbietu i skrzydeł są także czarne, ale cieniują się na brązowo. Ich ogon podobny jest do ogona żurawia lub piór strusich. Nie ma typowych piór ogonowych bażanta. Podstawa ogona jest srebrzystoszara, a puszek na ogonie jest ciemnobrązowy. Niedojrzałe ptaki są nakrapiane na brązowo i osiągną upierzenie dorosłego osobnika w 5 miesiącu życia. Dorosłe ptaki można odróżnić po wielkości i kształcie ostróg (Mróz 2003).

Toki trwają od kwietnia, do końca czerwca. Samica znosi od 5 do 8 jaj, a okres wysiadywania wynosi 26-27 dni. Ptaki w niewoli niechętnie wysiadują jaja. Duży procent jaj jest niezapłodnionych. Podejrzewa się, że wszystkie ptaki występujące w Polsce są ze sobą spokrewnione (Kruszewicz, Manelski 2002).

Kiściec srebrzysty

Ryc. 2. Kiściec srebrzysty. Kogut z kurą (fot. Janusz Zbytek)

Kiściec srebrzysty występuje w południowych Chinach, Birmie, Tajlandii i Wietnamie. Zamieszkuje obrzeża lasów bambusowych. Grzbiet i skrzydła są srebrzysto-białe, a pióra białe z czarną obwódką, po odbiciu promieni świetlnych dają wrażenie srebrnych. Ogon jest długości 60-70 cm i przypomina kiść. Brzuch jest czarny, również czub na głowie ma kolor czarny, niebieski przy połysku. Skoki czerwone. Kura ubogo ubarwiona, barwy brązowej. W czasie toków samiec wprawia ruchami skrzydeł lotki w wibracje co słychać na znaczną odległość. Samica znosi od 9 do 10 jaj (przy podbieraniu i wylęgu w inkubatorze, znacznie więcej). Okres wysiadywania trwa 25-26 dni. Bażant jest niechętnie widziany w hodowli, gdyż jest bardzo agresywny wobec innych bażantów, a także ludzi.

Bażant złocisty

Bażant złocisty zamieszkuje górzyse tereny środkowych Chin porośnięte bambusem. Samiec posiada jaskrawożółty czub i szeroki, pomarańczowy z ciemnymi paskami kołnierz, który podczas toków efektywnie rozpościera. Spód ciała czerwony, wręcz karmazynowy. Pióra karku zielone, barkówki ciemnoniebieskie, okolice kupra jasnożółte, sterówki płowobrązowe z marmurkowym, ciemnym deseniem. Samica jednolicie szarobrązowa z jaśniejszymi brązowymi piórkami głowy (Kruszewicz, Manelski 2002).

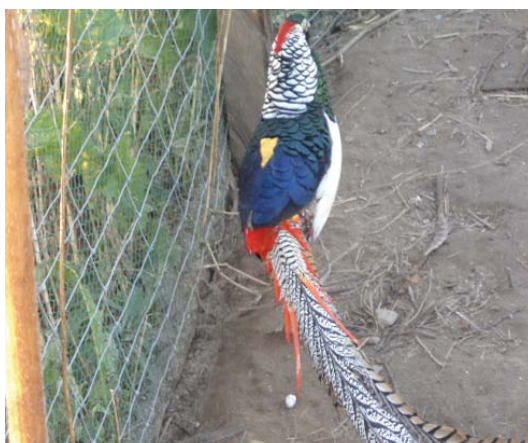

Ryc. 3. Bażant złoty (fot. Janusz Zbytek)

Ryc. 4. Bażant złoty odmiana Lutino (fot. Janusz Zbytek)

Bażant diamentowy

Ryc. 5. Bażant diamentowy (fot. Janusz Zbytek)

Bażant diamentowy występuje w południowo-wschodnim Tybecie i południowo-zachodnich Chinach. Zamieszkuje góry na wysokości 2000-3700 m n. p. m. porośnięte krzewami bambusa, również spotykany w lasach i świętych gajach. W czasie śnieżnych zim schodzi niżej z gór, w doliny (Mróz 2003).

Ubarwienie głowy jest zielone, czerwony czubek, a wokół szyi srebrzysta kryza z czarnymi brzegami piór. Szyja i łopatki są zielone. Pokrywy skrzydłowe niebieskie, odbijające światło. Część nadogonowa purpurowo-żółta, pióra nasady ogona czerwone, wchodzące na ogon. Ogon srebrzysty z ciemnymi pręgami i kropkami. Skoki niebieskie. Samica brązowo-żółta. Bażant ten krzyżuje się ze złocistym, dając płodne potomstwo. Toki, kwiecień-czerwiec. Samica składa od 15 do 20 jaj, przy podbieraniu znacznie więcej. Inkubacja trwa 23-24 dni (Kruszewicz, Manelski 2002).

Bażant łowny

Ryc. 6. Bażant zwyczajny (łowny) (fot. Janusz Zbytek)

Bażant łowny występuje w delcie Wołgi, na Kaukazie, Zakaukaziu i od Iranu do północnych części Półwyspu Indonezyjskiego Mandżurii. Aklimatyzowany został prawie w całej Europie, Ameryce Północnej, Japonii, na Hawajach, Nowej Zelandii.

Samce mają głowę zieloną z metalicznym połyskiem i dwoma niewielkimi czubkami. W czasie toków wystają nad głowę i przypominają uszy. Wokół oczu czerwona róża. Na szyi biała przepaska przypominająca obrozę. Grzbiet rdzawo-złocisty z fioletowym połyskiem, pióra z rdzawym połyskiem. Barkówki pstre, przypominające łuski rybie. Piers brązowo czarna, połyskująca, brzuch czarny. Ogon wydłużony żółto brunatny z poprzecznymi, czarnymi pręgami. Nogi mocne, zaopatrzone w ostrogi. Samica popielato ruda z ciemniejszymi nieregularnymi, poprzecznymi pręgami. Piers prawie bez plam.

Hodowla wolierowa

Hodowla wolierowa bażantów, obecnie bardzo się różni. Amatorski chów bażantów sprowadza się do wykorzystania przydomowych budynków gospodarczych z dobudowanym, osiatkowanym, różnej wielkości wybiegiem. Amatorska woliera ogranicza się przeważnie do niedużej liczby ptaków, różnych rodzajów. Inwencja twórcza hodowcy zależy od tego, jak będzie wyeksponowana, jakimi krzewami obsadzona, żeby ładnie wyglądała na terenie gospodarstwa. Nie tylko wygląd ma duże znaczenie, również wybór miejsca. Powinno to być miejsce zaciszne, osłonięte przed wiatrem i dużym nasłonecznieniem. Grunt pod wolierę powinien być przepuszczalny, najlepiej piaskowo-żwirowy. Osiatkowanie woliery wskazane jest siatką o drobnych oczkach, by zapobiec przed przedostaniem się ptaków dzikich, które często przenoszą choroby. Siatkę należy wkopać, utrudnia to podkopanie się drapieżników. W wolierach często spotyka się posadzkę wylaną cienką warstwą betonu i wysypaną drobnym żwirem, który jest uzupełniany. Drobną siatką i także podłoże wyklucza występowanie takich chorób jak: histomonadoza, trichomonadoza, czy nawet syngamoza, której żywicielem pośrednim jest dżdżownica.

Bażanty najczęściej hodowane w Polsce dobrze znoszą dość niskie temperatury, jednak należy im zapewnić zadaszenie chroniące przed deszczem i wiatrem. Wielkość woliery zależy od liczby ptaków i ich rodzaju, bowiem mają one różne wymagania co do wielkości woliery. Ptaki bardzo stłoczone będą miały skłonności do pterofagii i kanibalizmu. Podkreślić należy, że w czasie toków koguty wobec siebie są bardzo agresywne, należy je trzymać oddzielnie, najlepiej przegrodzone też parawanem wzdłuż siatki, by się nie widziały i nie zajmowały walką między sobą. W okresie toków ptaki są oddzielone grupowo i rodzajowo. Zapobiega to krzyżowaniu się między sobą.

Trudności w hodowli bażantów związane są z nieumiejętnym dostosowaniem wielkości pomieszczeń, w których przetrzymywane są zwierzęta, do ich potrzeb. Podstawowym zagrożeniem wynikającym z hodowli wolierowej jest zagęszczenie ptaków na niewielkim obszarze, przyczyniające się do rozprzestrzeniania chorób oraz zmniejszenie różnorodności biologicznej (Bombik, Kondracki 2007b).

Hodowla wolierowa bażanta łownego znacznie różni się od hodowli amatorskiej. Podczas II wojny światowej całkowicie zanikła. Po wojnie, w latach 50-tych za sprawą Ministerstwa Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego oraz Ministerstwa Rolnictwa rozpoczęto hodowlę bażanta łownego (Kruszewicz, Manelski 2002). W latach 1977-1978 i 1982-1983 Polska zajmowała 4 miejsce w Europie, w hodowli wolierowej bażanta. Do rozwoju hodowli przyczyniły się Gospodarstwa Rolne (PGR-y), PZŁ ze swymi Ośrodkami Hodowli Zwierzyny, oraz koła łowieckie. Obecnie w miejsce PGR-ów hodowlą zajmują się ludzie nie będący nawet członkami PZŁ. Na hodowlę bażanta nie jest wymagane zezwolenie Ministra Środowiska (Maciołek, Bąkowska 2005b).

Ryc. 8. Woliery dla bażantów (fot. Janusz Zbytek)

Żywienie bażantów

Zapewnienie właściwego żywienia bażantom jest podstawowym warunkiem sukcesu w odchowie tego gatunku. Skład paszy podawanej bażantom przetrzymywanym w wolierych przez okres jesienno-zimowy jest w zasadzie taki sam, jak karmy podawanej bażantom na wolności. Z uwagi jednak na stosunkowo małą, zamkniętą przestrzeń woliery zimowej, a co za tym idzie znaczne ograniczenie możliwości ruchu przetrzymywanych ptaków, muszą one, zwłaszcza w okresie silnych mrozów, otrzymywać karmę wartościową, o wyższej kaloryczności, pozwalającą na podtrzymanie w granicach niezbędnego optimum właściwych procesów życiowych. Podawana pasza powinna składać się głównie z kukurydzy (żółtej), jęczmienia i pszenicy oraz nasion oleistych, których udział ma wynosić ok. 5% całości karmy. Najchętniej bażanty zjadają nasiona słonecznika i maku, a w przypadku ich braku można podawać nasiona konopi lub lnu. Dzienna dawka karmy na 1 ptaka wynosi ok. 70-80 g, niezależnie od dodatków pasz zielonych i soczystych, które bardzo korzystnie wpływają na kondycję ptaków; najodpowiedniejsze, bo najchętniej przez bażanty podbierane są: kapusta pastewna, żywokost, sałata oraz buraki pastewne, brukiew lub bulwy topinamburu. Karmę zadaje się raz dziennie w godzinach rannych w posypkach ustawionych wewnątrz woliery zimowej. Przed jej wyłożeniem należy usunąć wszystkie resztki nie zjedzonej, a łatwo ulegającej zepsuciu karmy, zwłaszcza zielonej lub soczystej. Wodę do picia podaje się bażantom raz dziennie, a podczas dużych upałów dwa razy, najlepiej w krytych naczynkach glinianych. Co drugi lub trzeci dzień wskazane jest, w celu odkażenia przewodu pokarmowego ptaka, dodawać do wody nadmanganian potasu, aby była lekko różowa lub chinozolu 1 g na litr wody (Dzięciołowski i wsp. 1971).

Trudności w hodowli wolierowej bażantów

Przyczyną strat w hodowli wolierowej bażantów mogą być choroby. Do najczęściej spotykanych chorób bażantów należą: syngamoza, gruźlica, salmoneloza, pterofagia i kanibalizm oraz pasożyty zewnętrzne. Z grupy pasożytów najczęściej atakują bażanta: ptaszyniec, świerzbowiec nóg i skóry, roztocza podskórne, roztocza piór i pchła ptasia. Są często lekceważone, a przynoszą wiele strat na fermach, gdyż ich następstwem są groźne choroby m.in. pastereloza i ospa. Łatwo je zauważyć w czasie łapania i przenoszenia ptaków. Nasilenie chorób wywołanych przez pasożyty obserwuje się w kwietniu i maju lub wczesną jesienią. Objawy wystąpienia pasożytów to: matowe, łamliwe i postrzępione pióra oraz brak piór na grzbiecie, bokach, pod skrzydłami, na podbrzuszu i u nasady ogona (Damiaszkiewicz 1996).

Zjawiska pterofagii i kanibalizmu związane z wyrywaniem i zjadaniem piór na ptaku, a następnie dziobaniem ciała, występują szczególnie często u młodych ptaków - rzadziej w okresie reprodukcji. Pierwszym objawem kanibalizmu i pterofagii u młodych bażantów jest dziobanie się ptaków w nogi. W okresie reprodukcji początkiem kanibalizmu będzie dziobanie się w okolicy steku. Przyczyny tych agresywnych zjawisk w stadach to w szczególności: przepełnienie pomieszczeń, małe wybiegi, wychów w bateriach, brak zielonek. Są one powodem niedostatecznej ilości ruchu bażantów - beczynności. Konieczne jest odizolowanie od stada mniej rozwiniętych ptaków i już dziobanych (Mróz 2003).

Podstawowym celem hodowli bażantów jest uzyskiwanie materiału do zasiedleń łowisk, na których ten gatunek występował a teraz jego liczebność zmniejszyła się. Niewielką część stanowią ptaki sprzedane drobnym hodowcom hobbystom lub przeznaczone na ubój. Bażanty i kuropatwy przeznaczone do introdukcji muszą charakteryzować się płochliwością i być przystosowane do przetrwania w łowisku, a więc lotne i dobrze upierzone. Mają one wzbogacać tereny rolnicze, wspomagać zwalczanie szkodników owadzych, a także uatrakcyjniac te obwody łowieckie, których przeważającą częścią są pola uprawne. Warto zauważyć, że ptaki te dostarczają delikatnego i bardzo smacznego mięsa (Kruszewicz, Manelski 2002). Natomiast bażanty z amatorskiego chowu mogą być bardziej oswojone, powinny mieć atrakcyjne upierzenie, zapewniony dobrostan w wolierze.

Bażantów jest coraz mniej w ich naturalnych siedliskach, dlatego bezpośredni kontakt turysty z nimi bywa ograniczony, tym bardziej, że są to ptaki bardzo płochliwe. Podstawową przyczyną spadku liczebności bażantów są zmiany w krajobrazie rolniczym - zwłaszcza zwiększenie wielkości pól, tworzenie monokultur i towarzyszące temu usuwanie elementów z naturalną roślinnością - remiz, trzcinowisk, pasów zakrzaczeń i zadrzewień wzdłuż miedz, dróg i rowów, które zapewniają bażantom miejsca gniazdowania nie zagrożone wykoszeniem

(ważne w sytuacji zmechanizowania większości prac polowych), a także liczne ostoje na okres zimowy. Obecność tych ostatnich decyduje z jednej strony o skali migracji z pól w ogródki przydomowe, sady itp. (z których nierzadko już nie wracają), a z drugiej o wielkości presji drapieżników (Bresiński 1999). Utrzymywanie bażantów w gospodarstwach agroturystycznych przyczynia się pośrednio do ochrony tego gatunku i umożliwienia przyjeżdżającym do gospodarstwa turystom dłuższego kontaktu z tymi ptakami.

Hodowla zwierząt wolno żyjących w tym bażantów ma ogromne znaczenie dla środowiska nie tylko poprzez ochronę gatunków zagrożonych wyginięciem, zachowanie bioróżnorodności i zwiększanie zasobności łowisk, ale również dla zapewnienia atrakcyjności gospodarstw agroturystycznych (Bombik, Kondracki 2007b).

Chów bażantów nie jest trudny, choć na początku wymaga zdobycia wiedzy specjalistycznej dotyczącej zasad zagospodarowania terenu pod bażantarnię, urządzeń ułatwiających hodowlę, trudności związanych z reprodukcją kuraków polnych, oraz zasad żywienia bażantów. Właściwe zorganizowanie hodowli bażantów może wzbogacać ofertę turystyczną w gospodarstwach agroturystycznych. Dzięki zwierzęta zwracały na siebie uwagę człowieka już od niepamiętnych czasów. Budziły zainteresowanie, stanowiły materiał dla badaczy, inspirację dla artystów. Ich podpatrywanie uczyło pokory, przynosiły uczucie relaksu i odprężenia. Obecnie, w dobie intensywnego przemieszczania się ludzi często spotykamy zwierzęta wolno żyjące na naszych szlakach turystycznych, odwiedzamy w ogrodach zoologicznych, parkach krajobrazowych i zwierzyńcach. Są również takie, które coraz częściej widzimy na fermach i w zagrodach obiektów agroturystycznych. Podróżując po obszarach wiejskich, szczególnie Polski wschodniej widzimy, że część rolników rezygnuje z intensywnej produkcji zwierzęcej na rzecz produkcji zrównoważonej, wykorzystując w niej zwierzęta gospodarskie jako atrakcję turystyczną.

Piśmiennictwo

1. Bombik E., Kondracki S. (2007a), Znaczenie hodowli zwierząt wolno żyjących. *Przegląd Hodowlany* cz. I, 2, 25-29.
2. Bombik E., Kondracki S. (2007b), Znaczenie hodowli zwierząt wolno żyjących. *Przegląd Hodowlany* cz. II, 3, 18-21.
3. Bresiński W. (1999), Z ubiegłego sezonu - sto lat później. *Łowiec Polski*, 6, 11-12.
4. Dzieciołowski R., Kowalina E., Plata Z., Sikorski J. (1971), Bażant, hodowla i użytkowanie. PWRiL, Warszawa.
5. Demiaszkiewicz A. W. (1996), Syngamoza kuropatw i bażantów. *Łowiec Polski*, 2, 18.

6. Jarosz A. (2007), Bażanty i inne kuraki. Wydawnictwo Fauna & Flora.
7. Kruszewicz A., Manelski B. (2002), Bażanty gatunki, pielęgnacja, choroby. Oficyna Wydawnicza MULTICO.
8. Maciołek H., Bąkowska M. (2005b), Fermowy odchów brojlerów-bażantów przystosowany do warunków środowiska naturalnego cz. I. Polskie Drobiarstwo, 4, 48-50.
9. Mróz E. (2003), Bażanty. Wydawnictwo Hoża, Warszawa.
10. Sepielak K., Gumułka M. (2013), Rozród i odchów bażantów ozdobnych w chowie amatorskim. LXXVIII Zjazd Naukowy Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego, Kraków, 9-11 września 2013, 358.
11. Sokół J. L. (2009), Jeleniowate na wolności i w chowie fermowym jako atrakcja dla turystów. Economy and Management 1, 107-119.

Ilość znaków ze spacjami: 20 507